

КИЇСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

імені ТАРАСА ШЕВЧЕНКА

Інститут філології

Кафедра історії української літератури і шевченкознавства

«ЗАТВЕРДЖУЮ»

Директор Інституту філології _____ проф. Семенюк Г.Ф.

ПРОГРАМА

для аспірантів

**УКРАЇНСЬКА ЛІТЕРАТУРА В КОЛІ ЄВРОПЕЙСЬКИХ
СТИЛЬОВИХ ТЕЧІЙ ХІХ СТОЛІТТЯ**

(спеціальність 10.01.01 – українська література)

Затверджено
на засіданні кафедри
історії української літератури
та шевченкознавства
протокол № 8
від «31» січня» 2013р.

Затверджено
Вченою Радою Інституту філології
протокол № 8
«26» 03» 2013р.

Київ 2013

С/курс для аспірантів “Українська література в колі європейських
стильових течій XIX ст.”

На початку XXI століття маємо зробити все необхідне для того, щоб усвідомлення адекватності українських культурних, зокрема, літературних процесів загальноєвропейським набуло системності та завершеності.

Це варто робити з огляду на те, що у свідомості магістрів і аспірантів часто спостерігаємо відсутність повноцінного розуміння масштабу того, що ми означаємо як «метод» і «стиль». Також почасти спостерігаємо певну неготовність, а часто й неспроможність оперувати цими поняттями у дискусії про місце нової української літератури в європейському літературному контексті.

Почати варто із спеціальної акцентації на основних теоретичних засадах таких ідейно-естетичних систем як класицизм, просвітительський реалізм, романтизм, реалізм, а також із врахування засад сентименталізму та етнографічного реалізму, оскільки, як підказує досвід, брак чи неналежне врахування теоретичних концептів – одна із перешкод при з’ясуванні фахових питань. Має бути додатково до нормативних курсів та спецкурсів, проаналізована творчість найвизначніших прозаїків XIX століття і, насамперед, першого прозаїка нової української літератури Г.Квітки-Основ’яненка, бо він став зачинателем нової української прози не лише тому, що був свідомим українцем, а тому, що прагнув сприяти своєю творчістю формуванню не лише естетичних смаків читацького загалу, а й формуванню національної самосвідомості. Варто враховувати, що основою його творчої стратегії було те, що ми називаємо особистісний вимір. Адже прозаїк мав не лише належну мистецьку ерудицію та відчуття літературно-мистецьких тенденцій, а й насправді був здатен креативно мислити. До того ж він був глибоко віруючою людиною, цілісною і духовно потужною, інтелектуалом та інтелігентом європейського рівня, із природним відчуттям тих можливостей і здатностей, які загалом може мати мистецтво і література у боротьбі за людське в Людині.

Український дворянин Г.Квітка мав що сказати своєму народові та розумів, як це зробити. П.Куліш у праці “Об отношении малороссийской словесности к общерусской” зосередив увагу на тому, що у творах письменника “...відчуваєш природну шляхетність натури людської”. Та, насамперед, згадуються слова Тараса Шевченка із поезій “До Основ’яненка” (1839):

“Утни, батьку, орле сизий
Нехай я заплачу,
Нехай **свою** Україну
Я ще раз побачу...” (виділено нами)

“Своєю” для Шевченка-романтика була Україна Г.Квітки-Основ'яненка, що свідчить про спорідненість естетичної та й морально-етичної парадигми прозаїка Г. Квітки та поета Т. Шевченка.

Загалом вважається, що новаторство у мистецтві неможливе без здатності автора успадковувати як духовні, так і мистецькі традиції, бо й справді, традиція в мистецтві без новаторства – це епігонство. Творчість Г.Квітки-Основ'яненка унікальна в тому плані, що підтверджує і дану тезу та, одночасно, ніби ілюструє слова І.Драча:

“...Художнику – немає скнутих норм

Він – норма сам, він сам в своєму стилі...”

(“Смерть Шевченка” 1961)

а також Г.Грабовича, котрий писав у статті “Деякі теоретичні проблеми українського літературознавства: “...пошук органічності чи “органічного українського” стилю тощо – це необхідне і неминуче шукання того своєрідно-українського, без якого ця література, культура взагалі не мають сенсу. Бо жодна творчість не може існувати тільки на запозиченій моделі, якою б вона не була високою”.

Отож, саме у стильовому плані доробок Г.Квітки-Основ'яненка є явищем не просто яскравим і самобутнім, а й наскрізно новаторським, що особливо помітно у порівнянні на рівні хронологічної відповідності його ж літературно-естетичних поглядів із декларованими засадами творчості класиків європейської прози (Ж.Санд, Ч.Діккенс, О. Де Бальзака та ін.). Саме такі, та плюс до них, якомога докладніші текстуальні паралелі дозволяють замислитись і, можливо, критично переглянути деякі радикально спрощені формули навіть авторитетних критиків та літературознавців (П.Куліша, М. Петрова, Д. Чижевського, О. Гончара, Б.Деркача, Н.Калениченко, М. Яценка та ін.), які, хоч із рядом обмовок, все-таки однозначно зараховували Г. Квітку – Основ'яненка чи то до класицистів, чи до сентименталістів, або вважали представником просвітительського реалізму, обминаючи увагою концептуальну, на наш погляд, стильову поліфонію творчості митця.

Для сучасного фахівця усвідомлення пошукового характеру, стильового синкретизму або хоча б амбівалентності прози Г. Квітки – Основ'яненка може, і повинно, стати першорядною фундаментальною тезою у межах дискусії щодо основних прикмет мистецького стилю як такого; параметрів співвідношення індивідуального стилю і стилю культурно-історичної епохи, а у підсумковому варіанті, - як опозиційний аргумент до нав'язуваного широкому загалу протягом ледь не двох століть твердження про вторинність, провінційність літературного процесу “неповної” нації у ХІХ століття.

Нам видається, що проза Г. Квітки–Основ'яненка українською мовою також дає можливість відійти від єдиного шаблону енциклопедичного визначення : “стиль-результат художньо-образного пізнання дійсності в єдності його змісту і форми”, натомість міркуючи хоча б так:“стиль - це

естетичний вплив специфічної індивідуальної духовно-емоційної системи координат”, що позначається в творчості.

Однак у цьому спецкурсі із творчості Г. Квітки-Основ'яненка лише стартуємо, спеціальну увагу приділяючи творчості його наступників-прозаїків, не менш креативних у художньому пошуку.

МЕТА ЗАНЯТЬ

Надати можливість аспірантам поглибити сприйняття української літератури, зокрема прози XIX ст., не тільки на рівні персоналій, дат, змісту і фабул текстів, а й через посередництво проведення різнорівневих порівняльних студій. Що надасть можливість додатково стимулювати усвідомлення аспірантами ролі українського мистецтва слова в європейському літературному контексті - як об'єкта і суб'єкта в процесі зміни літературних стилів, жанрів, системи образів і т. п..

Для цього в межах означених годин (16 год.) пропонуються розгляд таких тем:

1. Просвітницька ідеологія в творах українських літераторів (І. Котляревський, Г. Квітка-Основ'яненко та ін.);
2. Проблема сентименталізму в українській літературі. Порівняльні студії (Річардсон, Стерн, Карамзін, Квітка-Основ'яненко) та історія критичної рецепції . Інтерпретація жіночого образу;
- 3.Проблематика, поетика, образ ліричного героя в романтичній літературі (порівняльний аспект: поеми Міцкевича, Гейне, Шевченка);
4. Соціально-політична сатира в творах Гофмана і Квітки-Основ'яненка;
- 5.Особливості раннього етапу реалізму в західноєвропейській, російській та українській літературах;
- 6.Жанрово-стильові та проблемно-тематичні пошуки українських прозаїків II пол. XIX ст. Новаторство образів (І. Нечуй-Левицький, Панас Мирний, Б.Грінченко та ін.);
- 7.Реалізм і натуралізм в українській літературі (художній досвід Золя і Франка) Місто та його герої;
- 8.Жанрово-стильове і образне новаторство ранньої прози Франка. Образ селянини у Б.Пруса та І. Франка.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Волинський П. Теоретична боротьба в українській літературі (перша половина ХІХст.) – К., 1969.
2. Гончар О.І. Просвітительський реалізм в українській літературі. Жанри і стилі. – К., 1989.
3. Грабович Г. Функції жанру і стилю у становленні української літератури: До історії української літератури – К., 1997.
4. Дорошкевич О.К. Реалізм і народність української літератури ХІХ ст. – К., 1986.
5. Иваньо И. Очерк развития эстетической мысли Украины. – М., 1981.
6. Наливайко Д.С. Стиль напряму й індивідуальні стилі в реалістичній літературі ХІХ – початку ХХ ст.: Індивідуальні стилі українських письменників ХІХ - початку ХХст. - К., 1987.
7. Поспелов Г. П. Проблемы литературного стиля – М., 1987.
8. Світличний І. Художній метод – К., 1962.
9. Розвиток жанрів в українській літературі ХІХ – початку ХХ ст. - К., 1959.
10. Теория литературных стилей : Типология стилевого развития ХІХ века: Сборник. – М., 1977.
11. Ткаченко А. Мистецтво слова. Вступ до літературознавства. – К., 1998.
12. Українська література в системі літератур Європи і Америки (ХІХ – ХХст.). – К., 1997.
13. Храпченко М.Г. Творческая индивидуальность писателя и развитие литературы. – М., 1972.
14. Хропко П.П. Становлення нової української літератури. – К., 1988.
15. Чижевський Д. Історія української літератури. – Тернопіль, 1994.
16. Яценко М.Г. Питання реалізму і позитивний герой в українській естетико-літературній думці І пол. ХІХ ст. – К., 1979.

ПРОГРАМУ СКЛАЛА ДОКТОР
ФІЛОЛОГІЧНИХ НАУК
ПРОФ. ВІЛЬНА Я.В.